

którym taką motywację można przypisać, zaliczam do zbioru nazw odmiejscowych” (s. 38). Nie wszystkie rozstrzygnięcia arbitralne są jednak równie przekonujące. Można się zgodzić z Autorem, że derywaty wielomotywacyjne „[...] niewiele mówią o procesie słowotwórczym” (s. 11), lecz niektóre kryteria służące wyeliminowaniu wielości motywacji mogą budzić wątpliwości. Rozumiem jednak ich niezbędność w całości koncepcji.

Książka napisana jest sprawną i poprawną polszczyzną w odmianie naukowej.

Polecić ją można nie tylko wszystkim onomastom (w szczególności — jako lekturę obowiązkową — antroponomastom), lecz także historykom kultury polskiej i diachronicznie zorientowanym socjologom.

Bogdan Walczak

Jaromír Krško, Úvod do toponomastyky, Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Filozofická fakulta, Banská Bystrica 2014, 175 s.

Prezentowany „Wstęp do toponomastyki” autorstwa znanego słowackiego badacza Jaromira Krški, częstego gościa na polskich konferencjach onomastycznych, pomyślany został jako podręcznik akademicki i temu celowi podporządkowano rozważania oraz układ opracowania. Recenzentami naukowymi książki byli: Mária Imrichová, Jaroslav David i Juraj Hladký. To 175-stronicowe opracowanie zawiera wstęp, 14 rozdziałów, zakończenie, bogatą literaturę przedmiotu (s. 132–146), obejmującą głównie pozycje słowackie i czeskie, nieliczne polskie, pojedyncze niemieckie i rosyjskie, indeks nazwisk (s. 147) i użytych terminów (148–149), a także załączniki w postaci skanów szkiców mapek, rękopiśmiennych spisów toponimów zbieranych w terenie, wyimków z różnego typu map (stanowiących uzupełnienie rozważań z zakresu zbierania materiału nazewniczego) i okładek monografii hydronimicznych opracowanych w ramach serii „Hydronymia Slovaciae”.

Podręcznik prezentuje podstawowe problemy współczesnej toponomastyki słowackiej i daje przegląd zagadnień tej gałęzi onomastyki. Kolejne rozdziały poświęcone urbanonimii, toponimii i hydronimii pozwalają się zorientować w problematyce badań toponomastycznych i mają stanowić zachętę dla studentów do podejmowania ciekawych i aktualnych tematów z zakresu toponomastyki w ramach prac seminaryjnych, licencjackich i magisterskich („Predhovor”, s. 5–6).

Autor rozpoczyna swoje rozważania od przedstawienia miejsca toponomastyki wśród innych gałęzi onomastyki, a także w obrębie nauk humanistycznych i społecznych. Definiuje onomastykę jako autonomiczną dyscyplinę zajmującą się opisem kreacji i budowy (struktury) znaku onimicznego oraz funkcjonowaniem systemu onimicznego, badającą kompleksowo nazwę własną (od strony językowej i pozajęzykowej). Nauka ta ma bliski związek z lingwistyką (z której się wyodrębniła), zwłaszcza z takimi dyscyplinami językoznawczymi, jak: leksykologia, dialektologia, językoznawstwo historyczne, stylistyka, a jej cele naukowe i zasady metodologiczne ściśle korespondują z geografią, historią, socjologią, etnografią, archeologią, psychologią, semiotyką. Autor przywołuje poglądy teoretyczne wybitnych onomastów: R. Šramka, V. Blanára, M. Majtana, odnoszące się do faz nazywania i modeli onimicznych („Miesto toponomastyky v rámci onomastyky”, s. 7–13). Kolejną część pracy dotyczy kształtowania się terminologii onomastycznej. J. Krško wskazuje na brak stabilności i ostrości terminów, na schematach przedstawia różnice w definiowaniu i hierarchizacji pojęć dotyczących toponimii w pracach onomastów słowackich i czeskich: J. Svobody, V. Šmilauera, M. Majtána, L. Olivovej-Nezbedovej oraz prezentuje definicje kilkudziesięciu terminów z zakresu teorii onomastyki, nazwotwórstwa, typów onimów, leksykografii onomastycznej („Základná terminologická sústava toponomastyky”, s. 14–27). W części zatytułowanej „Mikroštruktúrne vzt’ahy

v onymii” (s. 28–44) badacz analizuje w aspekcie toponimii zjawiska określane w leksyce apelatywnej jako synonymia, polisemia, homonimia, antonimia; problematykę tę prezentował wcześniej w referatach i artykułach znanych polskiemu czytelnikowi. Proponuje i definiuje nowe terminy: dla zjawisk niestabilności nazwy, wariantowości, istnienia kilku nazw o różnych motywacjach na oznaczenie jednego obiektu — *polionimia* (słowac. *polyonymia*) lub *synonimia onimiczna* (*onymická synonymia*); dla istnienia wielu referentów określanych jedną nazwą, czyli obecności tzw. nazw równobrzmiących — *polireferencjalność* (słowac. *onymická polyreferenčnosť*) lub *onimiczna polisemia* (nazwy równobrzmiące o tej samej motywacji; słowac. *onymická polysémia*), *onimiczna homonimia* (nazwy równobrzmiące o różnej motywacji; słowac. *onymická homonymia*); dla nazw powstałych w wyniku porównania, np. wielkości (duży — mały) czy położenia (dolny — górny) dwu obiektów — *onimiczna antonimia* lub *opozycja onimiczna* (słowac. *onymická antonymia*, *onymická opozícia*)¹. Systematyzacji toponimów dotyczy kolejny rozdział („Klasifikácia toponým”, s. 45–63), w którym wyróżniono i omówiono klasyfikację leksykalno-semantyczną V. Šmilauera, opierającą się na semantyce podstaw i obejmującą dziewięć głównych grup (słowac. *všeobecne vzt'ahy a vlastnosti, zem, rastlinstvo, zverina, človek, l'udská práca, l'udské diela, duchovný život — história, ostatné názvy*), strukturalno-typologiczną M. Majtána, wzorowaną na klasyfikacji S. Rosponda (słowac. *priame názvy — jednočlenné, viacčlenné, nepriame názvy — predložkové, predikatívne*), oraz hybrydalną Š. Krištofa, łączącą obie prezentowane powyżej. W dalszej części opracowania rozważania na temat toponimów są prowadzone w aspekcie socjolingwistycznym i pragmatycznym. Autor skupia się na funkcjonowaniu nazw nieoficjalnych (przywołując badania czeskiego onomasty J. Davida), definiuje toponimy socjalne, powstałe i używane w wąskiej grupie społecznej, i wyróżnia m.in.: terytorialne toponimy socjalne, toponimy rodzinne, dziecięce, młodzieżowe, profesjonalne oraz analizuje toponimiczny rejestr grupy społecznej i toponimiczny rejestr osobniczy („Toponymum ako súčasť sociálneho priestoru”, s. 64–84).

Po refleksjach wprowadzających Autor przechodzi do prezentacji badań poszczególnych grup toponimów. Rozpoczyna od omówienia eksploracji urbanonimii, przedstawiając metody badawcze zaproponowane przez R. Krajčoviča, E. Krošlákową, M. Blichá, K. Habovštiakovą, opisuje kolejne etapy opracowywania tego zbioru nazw: gromadzenie materiału do urbanonimii historycznej i współczesnej, ekscerpcje nazw ze źródeł archiwalnych, sposoby porządkowania materiału, wykorzystywane klasyfikacje: semantyczną w urbanonimii historycznej, leksykalno-semantyczną i strukturalną w urbanonimii synchronicznej. Wiele uwagi poświęca badaniom synchronicznym, które rozpoczęły się po okresie przemian ustrojowych w Czechosłowacji. W procesach zmian urbanonimów po 1989 r. wyróżnia (za P. Odalošem) kilka przeciwstawnych tendencji: schematyzację — deschematyzację, personalizację — depersonalizację, honoryfikację — dyshonoryfikację, tradycjonalizację — neologizację, teizację — ateizację, nacjonalizację — internacjonalizację („Výskum urbanonymie”, s. 85–94).

W badaniach nad toponimią J. Krško wydziela kilka faz i szczegółowo je omawia: przedstawia podstawy źródłowe (źródła archiwalne, dokumenty historyczne, mapy, informatorzy w terenie), sposoby gromadzenia materiału, pracę z informatorami, wykorzystywanie technologii informatycznych, tworzenie hasła słownikowego, jego budowę, wielokrotnie odwołując się do monografii „Úvod do obecne onomastiky” R. Šrámka z 1999 r. („Výskum toponymie”, s. 95–107). Tak szczegółowo przedstawienie „kuchni onomastycznej”, warsztatu pracy onomasty, ma przygotować studentów i absolwentów uczelni pedagogicznych do podejmowania badań i opracowywania monografii regionalnych.

¹ Terminy te zostały już przeniesione na grunt polskiej onomastyki i są używane, por. choćby opracowania M. Rutkiewicz-Hanczewskiej (Genologia onimiczna. Nazwa własna w płaszczyźnie motywacyjno-komunikatywnej. Poznań 2013) czy U. Bijak (Nazwy wodne dorzecza Wisły. Potonimy odapelatywne. Kraków 2013).

W rozdziale poświęconym badaniom hydronomastycznym J. Krško szeroko prezentuje ich historię na Słowacji, nie zapominając jednak o kontekście europejskim. Projekt kompleksowego opracowania słowackich nazw wodnych narodził się w Instytucie Językoznawstwa Słowackiej Akademii Nauk w 1976 r. Wtedy rozpoczęto gromadzenie kartoteki hydronimów, w ośrodkach akademickich w Bańskiej Bystrzycy oraz Preszowie organizowano seminaria naukowe i ekspedycje terenowe. Warto przypomnieć, że pierwszą słowacką monografią hydronomastyczną była wydana w Polsce praca M. Majtana i K. Rymuta „Hydronimia dorzecza Orawy” (1985). Szczegółowe zadania i cele opracowania hydronimii słowackiej sformułował właśnie M. Majtán w referacie „Slovenská hydronymia v slovanskom kontexte”. W tym pierwszym okresie powstało kilka mniejszych studiów i monografii. Kilkanaście lat później tenże słowacko-polski duet opublikował w serii „Hydronymia Europaea” pracę „Gewässernamen im Flussgebiet des Dunajec” (Nazwy wodne dorzecza Dunajca) (1998). Od 2003 r. rozpoczęły się intensywne prace nad projektem „Hydronymia Slovaciae”, wzorowanym na serii „Hydronymia Europaea”, które wkrótce zostaną ukończone². Dzieje się to m.in. dzięki działającemu od 2007 r. przy Uniwersytecie Mateja Bela studium doktoranckiemu, w którym powstają dysertacje poświęcone hydronimii, ponadto materiał hydronimiczny jest zbierany według jednolitych zasad w ramach prac semestralnych, licencjackich i magisterskich na kilku uczelniach pedagogicznych. W tym miejscu również, tak jak i w rozdziale o badaniach toponimicznych, J. Krško szczegółowo objaśnia strukturę hasła w słowniku nazw wodnych, podaje przykłady modelowych artykułów hasłowych, by młodzi adepci mogli według jednolitych wzorów gromadzić materiał, który wzbogaci później całościowe opracowanie hydronimii słowackiej. Oprócz klasycznych prac w formie monografii rodzą się projekty przetransponowania danych hydronomastycznych na elektroniczne mapy. Prace nad takim projektem już trwają, a pierwszym jego etapem jest aplikacja hydronimii dorzecza Hronu i Torysy na mapy GIS („Výskum hydronymie”, s. 108–131).

Książka J. Krški to nie tylko skrypt akademicki. Daje ona odbiorcy obraz historycznego rozwoju toponomastyki słowackiej, zarówno w warstwie teoretycznej, jak i materiałowej, leksykograficznej, stanowi uzupełnienie informacji zawartych w encyklopedii „Słowiańska onomastyka”. Brakuje podobnego opracowania na gruncie polskim, mimo że onomastyka na powrót coraz częściej gości na polskich uczelniach wyższych, staje się przedmiotem seminariów i prac dyplomowych. Warto wykorzystać zebrane materiały młodych badaczy (które zwykle zalegają w bibliotekach i archiwach), zwłaszcza te bazujące na eksploracji terenowej, i włączać je do całościowych opracowań toponimii. Powinien być jednak spełniony jeden warunek wyjściowy: gromadzenia materiału według jednolitych zasad, a do tego przydałby się odpowiedni podręcznik.

Urszula Bijak

e-mail: urszulab@ijp-pan.krakow.pl

Svåtłana U. Š a h o ũ s k a j a, Belaruskaâ anamastyčnaâ leksikagrafiâ: farmiravanne, sučasny stan, vektary razviccâ, AAT „Krasnaâ zvezda”, Minsk 2012, 258 s.

Autorka monografii „Belaruskaâ anamastyčnaâ leksikagrafiâ: farmiravanne, sučasny stan, vektary razviccâ” (Minsk 2012) Switłana U. Szachowska po raz pierwszy w językoznawstwie białoruskim dokonuje kompleksowej analizy białoruskich słowników antroponimicznych i toponimicznych,

² Aktualny stan opracowania słowackiej hydronimii przedstawia mapa na końcu książki.